

KATEGÓRIA 8

Milí korešpondáči!

Prinášame Vám druhú časť úloh 8. ročníka Korešpondenčného seminára z chémie.

Zoznámite sa v ňom bližšie s našou modrou planétou, preskúmate tajomstvá minerálov a hornín a zdokonalíte sa v chemickom názvosloví i chemických reakciách. Veríme, že sa pri riešení úloh dobre zabavíte, pripravili sme pre Vás totiž aj niekoľko rébusov ☺. Prajeme Vám veľa úspechov.

Klub chemikov pri GLS

Úloha 1 (21 b)

V prvom kole ste preskúmali Slnko, v druhom to bude naša Zem. Zemské teleso pozostáva z viacerých zemských obalov, ktoré majú odlišné chemické zloženie.

Úloha A) (11 b)

Vašou úlohou je v nižšie uvedenom texte nahradiť písmená vhodnými slovami, prípadne slovnými spojeniami. Vyberajte ich iba z ponuky v zátvorke pod textom a do odpovedového hárka ich zapíšte v správnom gramatickom tvare. V ponuke je niekoľko slov, ktoré nevyužijete.

Najvrchnejšia vrstva Zeme, nazývaná a, je tenký obal zložený z pevných hornín rôzneho pôvodu a veku. Dominantnými chemickými prvkami sú: b – plyn nevyhnutný pre život, c – prvok s protónovým číslom 13 a polokov kremík. Z minerálov je vo veľkej miere zastúpený d (vzorcom SiO_2) a tmavosivá hornina sopečného pôvodu – e.

Stredná vrstva – f zaberá najviac objemu Zeme. Vo veľkej miere sa tu vyskytujú makroelementy, a to striebrosivý kov g a mäkký, ľahký kov h. Mineralogické členenie je bohaté predovšetkým na i, ktoré sú charakteristické svojou zelenkastou farbou.

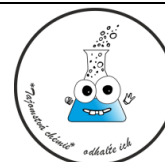
j tvorí najspodnejšiu vrstvu Zeme. Je charakteristické veľmi vysokou teplotou, tlakom, hustotou a hmotnosťou. Zistilo sa, že je zložené hlavne z ťažkých kovov – 85% tvorí železo, 5% k a zvyšných 10% tvoria ľahšie prvky.

(zemské jadro, zemský plášť, arzén, čadič, fosfor, kalcit, železo, olivíny, nikel, zemská kôra, hliník, vodík, kremeň, horčík, zlato, kyslík)

Úloha B) (10b)

V nasledujúcich tvrdeniach o horninách, mineráloch a prvkoch zemského telesa vyberte správnu možnosť z ponúkaných a zapíšte ju do odpovedového hárka v správnom gramatickom tvare.

- Minerál je *homogénna/heterogénna* prírodnina s presne definovateľným chemickým zložením.
- Medzi minerálmi prevažujú *kryštalické/amorfne* štruktúry.
- Výskumom hornín sa zaoberá *geografia/geológia*.
- Kryštalizáciou a ochladením vyvretej magmy vznikli *vyvreté/sedimentárne* horniny.
- Žula patrí medzi *minerály/horniny*.
- Kremeň tvorí asi *42/12* percent objemu zemskej kôry.
- Distribúcia železa v zemskom telese nie je rovnomerná, smerom od povrchu k jadrú jeho obsah *rastie/klesá*.
- Zvetrávanie je proces *rozpadu/vzniku* hornín.
- Magmatické horniny sú tvorené prevažne *kremítymi/vápennými* minerálmi.
- Zemské jadro tvorí *viac/menej* ako 40 % hmotnosti Zeme.

KATEGÓRIA 8

Úloha 2 (20 b)

V tejto úlohe ponúkame rébus vo forme prešmyčky. V jednotlivých riadkoch sú ukryté triviálne názvy minerálov, ktoré odhalíte správnym zoradením písmen. Do odpoved'ového hárka zapíšete zistené triviálne názvy, vzorce a systémové názvy jednotlivých minerálov. Ku každému minerálu priradíte zároveň jednu z charakteristík nachádzajúcich sa pod prešmyčkou. Do odpoved'ového hárka uveďte len číslo charakteristiky.

Prešmyčka:

a)	P	S	G	Y	M	U
b)	C	I	R	T	U	B
c)	T	P	K	U	I	R
d)	A	L	C	T	I	K
e)	E	H	L	N	D	E

Charakteristiky:

- 1) Mojou druhou modifikáciou je aragonit.
- 2) Využívajú ma ako surovinu na výrobu železa.
- 3) Meď je mojou súčasťou.
- 4) Sadrovec je moje druhé meno.
- 5) Obsahujem prvok s latinským názvom magnesium.

Úloha 3 (43 b)**Úloha A) (18 b)**

Doplňte do sudoku značky nasledujúcich chemických prvkov: *germánium, draslík, hliník, kyslík, dusík, uhlík, vodík, ytrium a kremík*. V každom stĺpci, v každom riadku a v každom z deviatich štvorcových polí sa môže daná značka vyskytovať práve raz.

		H		Y	N	C	O	
Al	N	O			H		K	
			O				N	
	Ge	Si						O
			Si	Ge	Y	N		K
	C	N		O				Si
		C			K		Si	Ge
	O			N	Si	Al	Y	
Si	Y		Al					

KATEGÓRIA 8

Úloha B) (18 b)

Do odpoved'ového hárka zapíšte latinské názvy všetkých chemických prvkov, ktorých značky boli použité v sudoku vo vzostupnom poradí podľa ich protónového čísla (od najmenšieho po najväčšie protónové číslo). Ku každému latinskému názvu priradte označenie bloku, v ktorom sa daný prvok v periodickom systéme nachádza. Bloky máme štyri: *s, p, d, f*.

Úloha C) (7 b)

V žltých štvorčekoch sudoku je ukrytý triviálny názov jednej skupiny periodického systému prvkov. Do odpoved'ového hárka zapíšte:

- názov skupiny prvkov, ktorý ste odhalili v žltých štvorčekoch sudoku (čítajte po riadkoch)
- latinský názov prvku tejto skupiny, ktorý je za normálnych podmienok plynnou látkou
- slovenský názov prvku tejto skupiny, ktorý je pre ľudí významným mikroelementom podporujúcim imunitu
- protónové číslo prvku tejto skupiny, ktorý je umiestnený v piatej perióde periodickej tabuľky
- vzorec plynu so zápachom po skazených vajciach, ktorý obsahuje jeden prvok z tejto skupiny
- chemickú značku prvku tejto skupiny s najväčšou elektronegativitou
- charakteristické oxidačné číslo prvého prvku tejto skupiny (zapísané rímskymi číslicami)

Úloha 4 (16 b)

V poslednej úlohe druhého kola spoločne preskúmame chemické reakcie, konkrétne ich rozdelenie.

Úloha A) (11 b)

Vytvorte správne dvojice – k danému typu chemickej reakcie priradte správnu charakteristiku. Do odpoved'ového hárka zapíšte k príslušnému písmenu len číslo označujúce zodpovedajúcu charakteristiku.

a) substitúcia	1) vnútromolekulová výmena atómov
b) exotermická reakcia	2) výmena elektrónov
c) redoxná reakcia	3) vznik málo rozpustného produktu
d) neutralizácia	4) odštiepenie molekuly, zvýšenie násobnosti väzby
e) endotermická reakcia	5) vzájomná výmena iónov
f) zrážacia reakcia	6) pripojenie, zníženie násobnosti väzby
g) eliminácia	7) reakcia, pri ktorej sa teplo uvoľňuje
h) prešmyk	8) zlučovanie, vznik zložitejších látok z jednoduchších
i) syntéza	9) nahradenie atómu iným atómom alebo skupinou
j) konverzia	10) reakcia kyseliny a zásady
k) adícia	11) reakcia, pri ktorej sa teplo spotrebuje

Úloha B) (5 b)

K uvedeným rovniciam priradte práve jeden z týchto pojmov: *adícia, neutralizácia, eliminácia, syntéza, konverzia*.

- $\text{NaOH} + \text{HCl} \rightarrow \text{NaCl} + \text{H}_2\text{O}$
- $\text{N}_2 + 3 \text{H}_2 \rightarrow 2 \text{NH}_3$
- $\text{H}_3\text{C}-\text{CH}_2-\text{OH} \rightarrow \text{H}_2\text{C}=\text{CH}_2 + \text{H}_2\text{O}$
- $\text{H}_2\text{C}=\text{CH}_2 + \text{H}_2 \rightarrow \text{H}_3\text{C}-\text{CH}_3$
- $\text{AgNO}_3 + \text{HCl} \rightarrow \text{AgCl} + \text{HNO}_3$

